

Met de middeleeuwen en de romantiek als aangewezen periodes lag het voor de hand om eens een examen over sprookjes te maken. Over oude volksverhalen, vol magie en verbeelding, over goed en kwaad en over het schone en het lelijke in de kunst. Het thema viel goed, zowel bij docenten als bij de bijna 5000 vwo-kandidaten, die vooral vrolijk werden van het laatste onderdeel met Disneyfilmpjes.

Evenals vorig jaar werden verspreid over het land evaluatiebesprekingen gehouden, georganiseerd door de gezamenlijke vakverenigingen. Die verliepen prettig, de kritiek was constructief en daar kunnen de examenmakers wederom hun voordeel mee doen. Nagenoeg alle docenten vonden het problematisch dat dit jaar geen papieren versie van vragen en teksten werd bijgeleverd. Dat was volgens hen niet alleen lastig voor met name dyslectische kandidaten, maar het bemoeilijkte ook het nakijken en de bespreking met de tweede corrector. Complimenten waren er voor de samenhang binnen dit examen en voor de over het algemeen heldere formuleringen.

De resultaten

Ruim 300 docenten vulden na de afname de zogenaamde quickscan-vragen in. Daaruit bleek dat het examen dit jaar volgens hen precies goed van lengte was en niet te gemakkelijk of te moeilijk. Volgens de respondenten sloot het voldoende en zelfs goed aan bij het gegeven onderwijs. Uit de toets- en itemanalyse bleek dat het examen inderdaad goed gemaakt is. Bij de normering werd een N-term vastgesteld van 0,8 met 18,7% onvoldoendes en een gemiddeld cijfer van 6.4.

Er was één 'extreem gemakkelijke' vraag die door 90% van de kandidaten goed beantwoord werd. Dat was de vraag waarom voor sprookjes als Sneeuwwitje de tekenfilm destijds meer voor de hand lag dan de speelfilm. De kunstkandidaten begrepen massaal dat een tekening per definitie geen werkelijkheid is en dat het logischer of overtuigender is om magische elementen, zoals een sprekende spiegel, op te nemen in een getekende wereld.

Geen enkele vraag viel in de categorie 'extreem moeilijk'. Dat zijn vragen die door minder dan 30% van de kandidaten goed beantwoord werden. Relatief moeilijk bleek de vraag waarom het lelijke in de romantiek een grotere bron van inspiratie was dan de klassieke schoonheid van de antieken. Ook begreep niet iedereen waarom kunstenaars in de cultuur van het moderne wetenschappelijk te werk wilden gaan. Het antwoord staat bijna letterlijk in het programma bij de eindtermenspecificaties, invalshoek Kunst, wetenschap en techniek: 'om de grondslagen van de kunst te achterhalen'. Maar dit was nog niet eerder zo direct bevraagd. De luistervraag naar kenmerken van Bartóks muziek in *Blauwbaard* bleek ook lastig. Het was een variant op de regelmatig voorkomende vraag naar modernistische kenmerken. *Blauwbaard* werd aanvankelijk geweigerd omdat de muziek te ver afstond van de romantische opera waaraan het publiek gewend was. Kandidaten konden de antwoorden ook vinden als ze konden horen wat het verschil was met traditionele opera's.

Kennelijk blijven muziekvragen moeilijk voor een populatie die toch voor het grootste deel uit kandidaten vanuit de beeldende vakken bestaat. Met docenten die ook vooral uit deze discipline voortkomen. Van de 4174 kandidaten in de steekproef voor de resultatenanalyse hadden 2715 personen een beeldend vak gekozen, 883 kandidaten kozen muziek en 490 kozen drama. De resterende 86 kandidaten zijn niet gerubriceerd, wat kan betekenen dat er niets is ingevuld of dat ze dans kozen.

Blok 1 De waterspuwers van de Notre-Dame

Enkele docenten vonden dat er dit jaar weinig beeldende kunst in het examen voorkwam. Toch ging het eerste blok bijna helemaal over de gotische Notre-Dame van Parijs. Architectuur, vol beelden en gebrandschilderde ramen. Als decor voor de mismakke klokkenluider Quasimodo. Er werd

behoorlijk wat kennis getoetst, zoals de 'spirituele beleving van het goddelijke' die abt Suger voor ogen stond. Het ging hier niet om de hoogte van gotische kerken, om zo dicht mogelijk bij God te zijn, maar om de gedachte dat God zich manifesteert in het licht. De symbolische functie van chimaera's en andere monsterachtige figuren hoog op de kathedraal bleek lastig. Kandidaten dachten dat ze de middeleeuwse gelovigen waarschuwden om niet te zondigen. Maar de figuren, die vanaf de grond nauwelijks zichtbaar zijn, zijn niet voor de gelovigen bedoeld. Ze bewaken de kerk, het huis van God en beschermen de mensen die in de kerk zijn. Examenmakers verdiepen zich grondig in hun onderwerp en dan kan het voorkomen dat er wel eens naar kennis gevraagd wordt die misschien niet standaard wordt onderwezen. Binnen dit blok was de vraag relevant en hopelijk voegen docenten deze kennis voortaan toe aan hun lessen over middeleeuwse kerken en bijbehorende beelden.

Examens geven vorm en inhoud aan het examenprogramma en de makers hopen dat relevante kennis en begrippen gaandeweg worden ingevoerd. Zoals het 'sublieme', als argument voor de romantische fascinatie voor het lelijke. In het vwo-examen van 2014 is dit begrip uitgebreid ter sprake gebracht. En hoewel de term niet letterlijk in het programma staat, kan de invalshoek kunst en esthetica in de romantiek eigenlijk niet zonder inzicht in het sublieme worden bevraagd. Het eerste blok eindigde met een stukje Disney. Quasimodo slingert zich soepel en acrobatisch in een vloeiende dans door de virtuos getekende Notre-Dame, waarbij hij ook 'verraadt' hoe het water bij de spuwers komt. De film komt helemaal tegemoet aan de verwachtingen van het massapubliek, maar het bleek nog lastig om te formuleren door welke aspecten dat wordt bewerkstelligd.

Blok 2 Blauwbaard

Disney maakte sprookjes onschuldiger dan de overgeleverde volksverhalen die werden opgetekend door de gebroeders Grimm, Hans Christiaan Andersen en Charles Perrault.

In de *Sprookjes van Moeder de Gans* noteerde Perrault het verhaal over Blauwbaard, die zijn vrouwen vermoordde. De Hongaarse componist Béla Bartók schreef een opera over deze Blauwbaard en Pina Bausch gebruikte die weer voor een dansvoorstelling.

Bartók verzamelde volksmuziek die verloren dreigde te gaan en daarom begon het blok met enkele vragen over de belangstelling van moderne kunstenaars voor volkskunst. Een vraag naar een kostuumontwerp van Natalia Gontsjarova voor de Ballets Russes leverde enige verwarring op. Dat kwam door de term presentatie. Bedoeld werd: de presentatie ofwel de tekening van het ontwerp, niet het ontwerp zelf. Als bijvoorbeeld Leon Bakst dit zelfde ontwerp getekend zou hebben, zou het er heel anders, veel vloeiender hebben uitgezien dan deze vlakke, eenvoudige, expressieve weergave. Maar de term presentatie was kennelijk geen gelukkige keuze.

Pina Bausch maakte neo-expressionistisch danstheater en in haar voorstelling over Blauwbaard gebruikte ze een bandopname van Bartóks opera. De bandrecorder staat op het toneel, fragmenten uit de opera worden herhaald, teruggespoeld, opnieuw gespeeld, zoals de dansers steeds dezelfde bewegingen herhalen. Zo vertelt Bausch een verhaal. Het publiek weet dat de deur van de eerste kamer wordt geopend als de band het stukje opera laat horen waarin Blauwbaard zingt dat dit zijn martelkamer is. De danseres reageert hevig geschokt, deinst terug voor wat haar te wachten staat, maar komt steeds terug en geeft zich uiteindelijk gewonnen. De martelkamer als metafoor voor het lijden, de teleurstelling, de eenzaamheid die door de liefde wordt veroorzaakt. Dit is volgens Bausch de essentie van het sprookje: de tragiek van de liefde tussen man en vrouw, die nooit tot geluk zal leiden. Inhoudelijk zware kost voor kandidaten van pakweg 18 jaar.

Blok 3 De sprookjes van Disney

Na de complexe inhoud van *Blauwbaard* werd het examen afgesloten met een luchtig blok over tekenfilms en de manier waarop Disney het sprookje maakte tot wat het nu voor velen is. Het ultieme Disneysprookje is natuurlijk *Sneeuwwitje en de zeven dwergen*, dwergen die bij Disney kabouters werden met elk een eigen naam en karakter.

Disney manipuleert en stuurt de beleving van de beschouwer en geeft geen ruimte voor een eigen interpretatie. In het eerste pretpark dat hij oprichtte, Disney Californië, doet hij dat nog sterker in de attractie *Snow White's Adventures*. Miljoenen mensen laten zich in een karretje de Disneywereld inrijden en kunnen er pas aan het einde van de rit weer uit. Helemaal massacultuur: iedereen 'consumeert' dezelfde 'voorverpakte' beleving.

Het examen eindigt met een performance van de Finse kunstenares Pilvi Takala, getiteld *The Real Snow White*. Verkleed als Sneeuwwitje staat zij voor de poorten van Disneyland Parijs, waar zij door de veiligheidsbeambte wordt weggestuurd. Daarmee wordt een Baudrillardse hyperrealiteit aangetoond. De bewaker spreekt over 'de echte (Snowwhite)' in het park. Dat maakt Pilvi dus tot een nep-Sneeuwwitje of nep-personage, terwijl Sneeuwwitje al een fictief personage is. Zo moesten de vwo-kandidaten op het eind nog even filosoferend aantonen dat ze dit soort kunst echt begrijpen.